

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського
факультету
Іван КАРПЕНКО

“30” червня 2025 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
Історія України: цивілізаційний вимір

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань Е Природничі науки, математика та статистика;

спеціальність Е6 Прикладна фізика та наноматеріали;

освітня програма «Прикладна фізика енергетичних систем»;

вид дисципліни обов'язкова

навчально-науковий інститут екології, зеленої енергетики та сталого розвитку

2025/2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від “30” червня 2025 року № 5

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Ярослав ШКАБУРА, кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри українознавства філософського факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства
Протокол від “27” червня 2025 року № 12

В.о. зав. кафедри українознавства

Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено з гарантами освітньо-професійних програм

Гарант освітньо-професійної

програми «Прикладна фізика енергетичних систем»

Денис ПРОТЕКТОР

Програму погоджено науково-методичною комісією навчально-наукового інституту екології, зеленої енергетики та сталого розвитку
Протокол від “27” серпня 2025 року № 7

Голова науково-методичної комісії

Денис ПРОТЕКТОР

ВСТУП

1.Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Історія України: цивілізаційний вимір» – поглибити в здобувачів вищої освіти знання з історії України в глобальному цивілізаційному контексті, ознайомити з основними тенденціями розвитку сучасної історичної науки, сприяти опануванню сучасних методів роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

1.2. До основних завдань вивчення дисципліни належать визначення ролі історії України в контексті глобальної історії в системі соціально-гуманітарних наук; ознайомлення із засадами традиційної та модерної історіографії; висвітлення найважливіших дискусійних історичних проблем; опанування сучасних методів вивчення історичних джерел та наукових публікацій, прийомів їх аналізу та набуття на цьому підґрунті практичних навичок для оцінювання поточних суспільних процесів і явищ.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання не передбачена
Рік підготовки	
1-й	-
Семестр	
1-й	-
Лекції	
32 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	-
Лабораторні заняття	
0 год.	-
Самостійна робота	
32 год.	-
Індивідуальне завдання	
10 год.	-

1.6. Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти таких **загальних компетентностей**:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність працювати автономно.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

1.7. Заплановані результати навчання

Здобувачі вищої освіти мають знати принципи періодизації історії України, її основні етапи; основні поняття й терміни; особливості соціально-економічних, політичних, культурних процесів розвитку України на різних етапах; діяльність видатних історичних осіб, політичних партій, державних утворень, що існували на українських землях від давнини до сьогодення; сучасні історичні теорії та методологічні підходи до аналізу суспільства.

Здобувачі мають знати основні етапи розвитку української зовнішньої політики; основні положення та напрями зовнішньополітичного курсу України на сучасному етапі; проблеми та перспективи розвитку двосторонніх відносин України з іншими державами, участі України в міжнародних організаціях; розуміти процеси глобалізації в політичній, економічній та культурній сфері суспільного буття; знати про культурний та політичний розвиток національних меншин на території України; розуміти тенденції в політиці пам'яті України; уміти аналізувати історичні процеси, події, факти; брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми; користуватися категорійно-поняттєвим апаратом історичної науки, історичними джерелами та науковою літературою з історії України і глобальної історії; застосовувати знання, розв'язуючи професійні завдання. Курс має сприяти формуванню поваги до демократичних цінностей, толерантності, активної громадянської позиції та патріотизму.

Під час навчання передбачено виконання таких **програмних результатів навчання**:

РН 06. Відшукувати необхідну науково-технічну інформацію в науковій літературі, електронних базах, інших джерелах, оцінювати надійність та релевантність інформації.

РН 08. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та англійською мовами усно та письмово.

РН 09. Презентувати результати досліджень і розробок фахівцям і нефахівцям, аргументувати власну позицію.

1.8. Попередня основа. Для опанування курсом потрібно проходження курсу «Історія України» загальноосвітньої середньої школи.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ до курсу

Тема 1. Вступ.

Транснаціональна, глобальна та переплетена історія України. Поняття цивілізації. Концепції цивілізаційного розвитку А. Тойнбі, І. Валлерстайна, С. Гантінгтона. Теорія фронтиру в контексті дослідження історії України. Постколоніальний дискурс. Історія та формування колективної пам'яті.

Розділ 2. Економіка України: від давнини до сучасності

Тема 2. Організація господарства та торгівлі в давню добу. Приватна власність.

Держава. Технології.

Формування Мультифронтиру: мисливці, землероби, скотарі та мореплавці. Фронтири доісторичної доби. Цивілізаційний і формаційний підходи в дослідженні економічної

історії України. Еволюція способів господарювання на території України в додержавний період. Трипільська культура. Праукраїнські археологічні культури XV–VIII ст. до н. е. Український південь – контактна зона. Заселення українських земель грецькими колоністами. Перші держави-поліси в Північному Причорномор’ї: сільське господарство, промисли, торгівля, фінанси. Кочові племена Степової Скіфії VI–IV ст. до н. е. Скіфи-землероби Лісостепу VII–IV ст. до н. е. Інтеграція античних міст-держав Північного Причорномор’я до Римської імперії: сільське господарство, промисли, торгівля. Кочівники-сармати III ст. до н. е. – I ст. н. е.): воєнна активність, ремесла, скотарство, торгівля. Скіфське царство в Криму. Господарство племен зарубинецької, київської, черняхівської культури.

Тема 3. Розмаїття моделей економічного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XV ст.).

Наслідування європейського феодалізму, візантійської економіки, традицій кочового й напівкочового способу життя (Київська Русь, Галицько-Волинська держава, печеніги, половці, Золота Орда, Кримський ханат, Польське королівство, Угорське королівство). Формування феодальної власності й системи особистої та поземельної залежності селян. Феодальне господарство. Економічна специфіка часів раннього феодалізму: голод, висока смертність, низький технологічний рівень сільського господарства, натуральність господарства. Посилення боярства. Удільна доба Київської Русі. Особливості майнового та соціального статусу селян (смердів), челяді, холопів, ізгоїв. Міста в українських землях доби середньовіччя. Ремесла, корпорації майстрів, особливості внутрішньої й міжнародної торгівлі. Боротьба міст з феодалами, комунальні революції, магдебурзьке право. Особливості економічного розвитку руських князівств під владою Золотої Орди. Входження українських земель до Великого князівства Литовського. Зміни в організації землеволодіння та фіскальній політиці. Крим і Північне Причорномор’я на цивілізаційному перехресті Середньовіччя. Організація економіки в Кримському ханаті. Економічні зв’язки з руськими князівствами.

Тема 4. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVI – XIX ст.).

Капіталізм та капіталістичні відносини. Люблінська унія. Фільваркове господарство й виклики європейського капіталізму, розвиток торгівлі та митної справи, мануфактури. «Революція цін» як наслідок Великих географічних відкриттів. Буржуазія. Накопичення капіталу. Фермерський тип господарювання. Особливості української економіки козацької доби. Реформи Богдана Хмельницького, види господарської діяльності, торгівля та фінанси. Економічні питання в міждержавних договорах Козацької держави та гетьманських «статтях» другої половини XVII ст. Старшинське й поміщицьке землеволодіння. Економіка українських міст. Ринкова та ярмаркова торгівля. Шляхи сполучення. Чумакування. Вплив геополітичних змін останньої третини XVIII – першої третини XIX ст. на економічний розвиток українських земель. Промисловий переворот, індустріалізація.

Тема 5. Особливості економічного розвитку українських земель другої половини XIX – 20-х рр. XX ст.

Економічні виклики індустріалізації, капіталізму, Першої світової війни 1914–1918 рр. та Української революції 1917–1920 рр. Економічні ініціативи урядів Центральної Ради, Української Держави, УНР, ЗУНР, Директорії. Політичні та економічні наслідки Першої світової війни: Версальський договір, мілітаризація економік; економіки Великої Британії, Німеччини, США, Японії та Радянського Союзу після Першої світової війни.

Тема 6. Від індустріальної до постіндустріальної економіки: від соціалізму до капіталізму.

Сталінська «навздогінна» модернізація й мілітаризована економіка в УРСР. Суцільна колективізація сільського господарства. Голодомор 1932–1933 рр. Політичні та економічні наслідки Другої світової війни: СРСР в УРСР перед викликами Холодної війни й післявоєнної відбудови. Радянізація західноукраїнських областей та інтеграція до загальносоюзного економічного простору. Економічні трансформації в Україні доби «відлиги». Індустріальний розвиток України та урбанізаційні процеси. Посилення негативних тенденцій в економічному житті республіки в період «застою» (1970-ті – перша половина 1980-х рр.). Політика «перебудови», її наслідки в економічній і соціальній сферах як один із вагомих чинників краху комуністичної системи й розпаду СРСР. Колгоспний і радгоспний лад. Товарообіг і торгівля. Особливості економічних процесів у незалежній Україні 1990-х рр. – у перші десятиріччя XXI ст. Великий капітал: економічні контури й політична вага. Економіка після Помаранчевої революції. Російсько-українські «економічні війни», їх етапи та перебіг. Сучасна Україна в міжнародних економічних відносинах. Економіка України в умовах війни з російською федерацією (2014–2024 рр.).

Розділ 3. Мілітарна історія та її місце в становленні сучасної України.

Тема 7. Військова справа на землях України від давнини й до козаків.

Розвиток зброї та причини її застосування. Військові зіткнення на українських теренах до появи Русі-України. Озброєння й тактика киммерійців, скіфів, сарматів, еллінів, германців, готів, гунів. Слов'янські племена. Військова справа за часів Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Участь у військових діях у складі Великого князівства Литовського. Війни періоду Кримського ханства. Виникнення козацтва, його зміни протягом періоду існування.

Тема 8. Роль мілітарної складової в захисті Української держави.

Українці в Першій світовій війні. Військовий потенціал України на початок Визвольних змагань. Шлях Українських січових стрільців. Особливості збройних сил у періоди Центральної Ради, Української Держави та Директорії. Видатні українські військові діячі та їхній внесок у захист країни. Знакові битви. Військові традиції. Друга світова війна та участь у ній українців. УПА, її створення, діяльність та інші особливості.

Тема 9. Російсько-Українські війни та підходи до їх (не)пам'ятання.

Проблема визначення початку російсько-українських військових конфліктів. Їх подальша хронологія, передумови, причини, перебіг та наслідки. Найважливіші битви в контексті подальшого розвитку українських земель. Війни з росіянами у XIX ст. як один із ключових етапів боротьби за державність України. Різні підходи до політики пам'яті стосовно російсько-українських війн у період до 2014 року. Початок сучасної російсько-української війни, її етапи та ключові події. Зміни в цей період у політиці пам'яті стосовно попередніх військових зіткнень між країнами.

Розділ 4. Україна в контексті європейського націєтворення

Тема 10. Довге XIX століття: народження європейських націй.

Поняття нації, основні концепції розвитку націй. Європейський романтизм та націєтворення. Вплив європейських національних ідей на українське націєтворення. Поняття “винайденої традиції” в європейському та українському контексті: “Історія Русів”, “Краледворський рукопис”, “Оссіанові пісні”. Дослідження етнографії, української мови та історії. Імперська ідея проти національної: концепції М. Погодіна та М. Максимовича. Тріада Уварова. Український та малоросійський проєкт. Роль історичного міфу у формуванні національної ідентичності: сарматизм та козацький міф у XIX столітті. Формування національного пантеону. Тарас Шевченко як постать Поета-Пророка. Національні ідеї єврейської, кримськотатарської, польської, німецької спільнот. Інституалізація національного руху.

Тема 11. Коротке XX століття: "призупинене націєтворення".

Українська революція 1917–1921 року та українська національна ідея в політиці режимів. Національні меншини під час Української революції. Сприйняття України на міжнародному рівні. Формування української діаспори після поразки націєтворчих змагань. Місце національного чинника в радянській ідеології міжвоєнного періоду: коренізація та її згортання. Діяльність українських політичних партій та організацій в Чехословаччині, Польщі та Румунії. Формування ідеології інтегрального націоналізму та діяльність ОУН. Національна ідея в роки Другої світової війни. Шістдесятники та дисиденти. Відродження українських партій у роки перебудови.

Тема 12. Незалежна Україна: виклики націєтворення.

Політика пам'яті української влади за роки незалежності. Україна в контексті розвитку постсоціалістичної Центральної та Східної Європи. Вплив Помаранчевої революції та Революції Гідності на націєтворення. Декомунізація та деколонізація культурного простору. Вплив російсько-української війни на актуалізацію національних питань: зміни в державній політиці. Анексія Криму та кримськотатарське питання.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма не передбачена					
	Усього	У тому числі					Усього	У тому числі				
	о	Л	С	Лаб	Інд	С.р.	о	Л	С	Лаб	Інд	С.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Вступ до курсу												
Тема 1. Вступ.	3	1	2									
Разом за розділом 1	3	1	2									
Розділ 2. Економіка України: від давнини до сучасності												
Тема 2. Народження української економіки. Приватна власність. Держава. Технології.	5	3				2						
Тема 3. Розмаїття моделей економічного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XV ст.).	7	3	2			2						
Тема 4. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVI–XIX ст.).	4	2				2						
Тема 5. Особливості економічного розвитку українських земель другої половини XIX – 20-х рр. XX ст.	7	3	2			2						
Тема 6. Від індустріальної до постіндустріальної економіки. Від соціалізму до капіталізму.	17	2	2		10	3						
Разом за розділом 2	38	13	6		10	11						
Розділ 3. Мілітарна історія та її місце в становленні сучасної України												
Тема 7. Військова справа на землях України від давнини й до козаків.	7	2	2			3						

Тема 8. Роль мілітарної складової в захисті Української держави.	7	2	2			3						
Тема 9. Російсько-Українські війни та підходи до її (не)пам'ятання.	10	4	2			4						
Разом за розділом 3	24	8	6			10						
4. Україна в контексті європейського націєтворення												
Тема 10. Довге ХІХ століття: народження європейських націй.	8	4				4						
Тема 11. Коротке ХХ століття: призупинене націєтворення?	8	2	2			4						
Тема 12. Незалежна Україна: виклики націєтворення.	7	4				3						
Разом за розділом 4	25	10	2			11						
Підготовка до контрольної роботи	4					4						
Підготовка до іспиту	6					6						
Усього годин	90	32	16			10	32					

4. Темі семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна
1.	Історія як наука. Вступ до дисципліни. Взаємозв'язки історії з іншими науками	2
2.	Українські землі у ІХ – ХV ст.	2
3.	Розвиток української економіки у ХVІІ – ХІХ ст.: зміни та виклики	2
4.	Науково-технічна революція ХІХ ст.: європейський та український вимір	2
5.	Модернізація на українських землях: урбанізація та індустріалізація	2
6.	Друга світова війна та місце українців у ній	2
7.	Історія України в сучасній вітчизняній військовій символіці	2
8.	Політика пам'яті та націєтворення в незалежній Україні	2
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачає:

1. Підготовку до семінарських занять.

Важливим етапом підготовки до семінарських занять є самостійна робота здобувачів з навчальною та науковою літературою, історичними першоджерелами. Мета цього етапу – пошук, систематизація та аналіз інформації для підготовки відповідей на питання, заплановані для обговорення на семінарі.

2. Виконання творчих проєктів.

Для його виконання студенту пропонується обрати представника української фізичної науки / теплоенергетики і підготувати доповідь та презентацію.

3. Вивчення тем курсу й підготовку до підсумкової атестації.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна

1.	Тема 1. Вступ до історії України: цивілізаційний вимір.	
2.	Тема 2. Народження української економіки. Приватна власність. Держава. Технології.	2
3.	Тема 3. Розмаїття моделей економічного розвитку в українських землях доби середньовіччя (IX – кінець XV ст.).	2
4.	Тема 4. Модернізаційні процеси на українських землях у Нову добу (XVI–XIX ст.).	2
5.	Тема 5. Особливості економічного розвитку українських земель другої половини XIX – 20-х рр. XX ст.	2
6.	Тема 6. Від індустріальної до постіндустріальної економіки. Від соціалізму до капіталізму.	3
7.	Тема 7. Військова справа на землях України від давнини й до перших козаків.	3
8.	Тема 8. Роль мілітарної складової в захисті Української держави.	3
9.	Тема 9. Російсько-Українські війни та підходи до її (не)пам'ятання.	4
10.	Тема 10. Довге XIX століття: народження європейських націй.	4
11.	Тема 11. Коротке XX століття: призупинене націєтворення?	4
12.	Тема 12. Незалежна Україна: виклики націєтворення.	3
13.	Підготовка до контрольної роботи	4
14.	Підготовка до іспиту	6
	Разом	42

6. Методи навчання

Відповідність методів навчання та форм оцінювання визначеним закладеним програмним та фаховим компетентностям, а також – результатам навчання згідно ОПП відображає табл. 7.1

Таблиця 7.1

Шифр ЗК, ФК, ПРН (відповідно до ОПП)	Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи навчання	Контрольні заходи, що забезпечують досягнення результатів навчання та компетентностей
ЗК 1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	Підготовка до роботи на семінарських заняттях.	Оцінювання презентації доповідей та участі у дискусіях до семінарських занять 1-8.
ЗК 3	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	Робота на семінарських заняттях, лекція-дискусія, написання контрольної та екзаменаційної робіт.	Оцінювання здатності спілкуватись державною мовою усно та письмово під час участі у лекціях-дискусіях, презентації доповідей та дискусіях до семінарських занять 1-8, написання контрольної та екзаменаційної робіт.

ЗК 5	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.	Принципи організації освітнього процесу на семінарі 1. Ознайомлення з можливостями використання інформаційних та комунікаційних технологій, зокрема, для пошуку необхідної інформації та вирішення поставлених завдань.	Перевірка есе або творчого проєкту, створених на основі індивідуального пошуку інформації.
ЗК 6	Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.	Пояснення причиново-наслідкових зв'язків та логіки історичного процесу, основних методів критичного аналізу історичних джерел.	Оцінювання логіки викладення та причиново-наслідкових зв'язків у демонстраціях під час підготовки до семінарських занять 2–8.
ЗК 7	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	Ознайомлення з можливостями розширеного пошуку інформації. Аналіз новітніх досліджень під час подання матеріалу на лекціях-демонстраціях.	Оцінювання пошуку матеріалів до контрольної роботи та підготовки інформаційного повідомлення на семінарських заняттях 1-8, екзаменаційна робота. Розділи 1–4.
ЗК 8	Навички міжособистісної взаємодії, цінування та повага різноманітності та багатокультурності.	Робота на семінарських заняттях, лекція-дискусія, підготовка групових проєктів.	Оцінювання комунікаційних навичок, модерація позааудиторної комунікації з питань організації курсу. Семінар 8. Розділи 1–4.
ЗК 9	Здатність працювати автономно.	Самостійна робота, підготовка до семінарських занять, до написання контрольної та екзаменаційної робіт.	Оцінювання підготовки до семінарських занять 2-8, оцінювання самостійної роботи під час написання есе або творчого проєкту. Розділи 1–4.

ЗК 11	Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.	Аналіз конкретної ситуації, групова дискусія. Лекції-демонстрації до тем 11, 12.	Оцінювання результатів підготовки до семінарських занять 4, 6-8.
ЗК 12	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.	Робота на семінарських заняттях, лекція-демонстрація до розділу 3.	Оцінювання результатів підготовки до семінарського заняття 3-8.
ЗК 13	Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.	Ознайомлення з принципами організації освітнього процесу на лекції 1.	Постійно існуюча можливість за потреби звернутись до відповідальних осіб та відповідних органів (в рамках університету та за його межами).
РН 06	Відшуковувати необхідну науково-технічну інформацію в науковій літературі, електронних базах, інших джерелах, оцінювати надійність та релевантність інформації.	Принципи організації освітнього процесу на лекції 1. Ознайомлення з можливостями розширеного пошуку інформації	Перевірка індивідуальних завдань, створених на основі індивідуального пошуку інформації в інтернеті.

PH 08	Вільно спілкуватися з професійних питань державною та англійською мовами усно та письмово.	Робота на семінарських заняттях, лекція-дискусія, написання контрольної та екзаменаційної робіт.	Оцінювання здатності спілкуватись державною мовою усно та письмово під час участі у лекціях-дискусіях, презентації доповідей та дискусіях до семінарських занять (особливо – семінарів 4 та 5), написання контрольної та екзаменаційної робіт.
PH 09	Презентувати результати досліджень і розробок фахівцям і нефахівцям, аргументувати власну позицію.	Методичні поради щодо підготовки доповідей та презентацій до семінарів, до творчої контрольної роботи.	Оцінювання фактажного наповнення, логіки, аргументованості викладення матеріалів під час написання есе або творчого проєкту, а також – представлення презентацій і доповідей на семінарських заняттях 1-8.

7. Методи контролю

Здобувачі освіти опановують теми на практичних заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірити рівень підготовки здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Виконання завдань самостійної роботи, підготовка до семінарських занять і виконання екзаменаційних завдань передбачають дотримання здобувачами вищої освіти основних принципів академічної доброчесності:

– самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами цю вимогу застосовують, зважаючи на їхні індивідуальні потреби та можливості);

– посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

– дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

– надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Під академічною недоброчесністю ми розуміємо такі явища:

1. Плагіат – дослівне або структурне відтворення матеріалу з відкритих джерел чи роботи іншого студента без належного цитування. Це може включати копіювання текстів, ідей, даних або методологій без відповідного посилання.

2. Академічне шахрайство – свідоме викривлення або фальсифікація результатів дослідницької діяльності. До цього виду порушень належать:

- використання вигаданих або неточних джерел та посилань;
- відсутність належного цитування використаних матеріалів;
- застосування шпаргалок, електронних пристроїв або сторонньої допомоги під час екзаменів.

3. Виконання студентських робіт іншими особами.
4. Недоброчесне використання засобів штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT), зокрема генерація текстів робіт без подальшого опрацювання та перевірки фактів та наявної інформації. Дозволяється використовувати засоби штучного інтелекту для допомоги у редагуванні текстів та структуруванні ідей.

Поточний контроль та оцінювання результатів навчання передбачає оцінювання за всіма формами проведення занять:

- контроль та оцінювання активності роботи здобувача вищої освіти під час лекційних та практичних (семінарських) занять (групова дискусія);
- контроль та оцінювання завдань самостійної роботи та розроблення проєктних завдань під час самостійної роботи;
- контроль засвоєння теоретичного та практичного матеріалу;
- контроль та оцінювання вмінь здійснювати самостійні наукові дослідження та презентувати їх шляхом застосування сучасних інформаційних технологій.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти здійснюється під час **семінарських занять** протягом семестру й має на меті перевірити рівень підготовленості здобувача до виконання конкретної роботи. У межах поточного контролю оцінюють, наскільки здобувачі освіти знають першоджерела та наукову літературу, логічно й послідовно виступають під час обговорення питань семінарського заняття, ставлять питання і відповідають на них у межах дискусії. Здобувач денної форми навчання може набрати від 0 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Критерії оцінювання роботи здобувачів на семінарських заняттях:

Денна форма навчання. Ваговий бал – 5. Максимальна кількість за всі виступи: $5 \times 8 = 40$ балів.

5 балів – доповідь повністю розкриває тему, демонструє глибоке розуміння матеріалу, містить аргументований аналіз історичних подій, використання наукових джерел та історіографії, студент активно бере участь у дискусії, ставить питання, доповнює відповіді одногрупників. Виступ чіткий, логічний, грамотно побудований, з дотриманням регламенту часу;

4 бали – доповідь добре розкриває тему, але є дрібні неточності або недостатньо розгорнутий аналіз, були використані історичні джерела, але не завжди є їх критична оцінка, студент бере участь у дискусії, проте його активність епізодична. Виступ загалом зрозумілий, структурований, є незначні лексичні та синтаксичні помилки або відхилення від регламенту;

3 бали – доповідь містить ключові факти, але бракує глибини аналізу чи чіткої аргументації, було використано обмежену кількість джерел, їх аналіз поверхневий. Участь у дискусії мінімальна, студент відповідає лише при запитанні. Виступ має стилістичні або логічні недоліки, інколи важко сприймається, можливе незначне перевищення або недовикористання часу;

2 бали – тема доповіді розкрита поверхнево, значні неточності, слабка аргументація. Використані лише загальні дані з підручників без залучення додаткових джерел. Участь у дискусії пасивна, короткі коментарі без аргументів. Виступ слабо структурований, містить помилки, його важко зрозуміти, відчутне перевищення або недотримання регламенту;

1 бал – відповідь фрагментарна, основні факти викладені неправильно або без аргументації. Джерела та історіографія не використовуються. Студент майже не бере участі в обговоренні. Значні лексичні та синтаксичні помилки, відповідь важко зрозуміти. Виступ занадто короткий або надто розтягнутий без змістового наповнення;

0 балів – відсутність доповіді або вона не відповідає темі, студент не використовує жодних джерел, відсутня участь у дискусії. Виступ незрозумілий або взагалі не відбувся.

Контрольна робота відбувається у формі підготовки творчого проєкту. Для його виконання студенту пропонується обрати представника української фізичної науки / теплоенергетики і підготувати доповідь та презентацію.

Доповідь має бути надрукована у документі формату .doc або .docx, шрифт Times New Roman, 14 розмір шрифту, міжрядковий інтервал 1. Загальний об'єм тексту має складати не менше 6 сторінок (без списку джерел і літератури). На першій сторінці має бути зазначено ПІБ здобувача, його/її академічну групу та назву творчого проєкту. Після цього подається вступ, текст доповіді, висновки та список джерел та літератури. У вступі має бути наведена аргументація щодо вибору науковця, якому присвячений проєкт. Щодо написання основного текст – пропонується орієнтуватись на такі складові (але не обмежуючись ними, зберігаючи за здобувачем певну творчу свободу):

- Коротка біографія і здобуття освіти.
- У кого навчався, де працював або працює, з якими представниками українських і закордонних наукових осередків співробітничав або продовжує співпрацю.
- Основні наукові інтереси і здобутки (публікації, патенти, винаходи і т. п.).
- За можливості навести цитати з опублікованих інтерв'ю або записати інтерв'ю самостійно (з обраним представником чи його учнями). 5–7 питань щодо наукових інтересів, особливостей роботи в умовах російсько-української війни, функціонування наукової школи (в разі наявності).
- У презентації додати фото обраного науковця, фото обкладинок монографій, список найважливіших публікацій.

Після основного тексту подаються висновки, до яких приходить здобувач в ході виконання творчого проєкту, та список використаних ним джерел та літератури.

Для того, щоби уникнути ситуацій, у яких кілька здобувачів виконують творчі проєкти, в центрі яких знаходиться діяльність одного і того ж самого дослідника – теми творчих проєктів мають бути заздалегідь узгоджені між викладачем та студентом, зберігаючи максимально можливу свободу вибору за останнім (паралельно уникаючи дублювання).

За виконання цієї роботи студент може отримати до 20 балів. Критерій оцінювання творчого проєкту:

20-19 балів – робота повністю розкриває тему, містить ґрунтовний аналіз внеску вченого, використано достовірні та різноманітні джерела інформації. Матеріал викладено логічно, чітко структуровано, висновки аргументовані. Оформлення якісне, з дотриманням академічних стандартів (шрифт, інтервали, стилістика тощо). Презентація добре оформлена, містить якісні візуальні матеріали, правильно підібраний баланс тексту та графіки. У тексті відсутні граматичні та стилістичні помилки.

18-17 балів – робота загалом відповідає всім вимогам, тема розкрита майже повністю, інформація подана логічно і послідовно. Аналіз глибокий, хоча деякі висновки можуть бути недостатньо розгорнутими. Використано авторський підхід, проте в окремих частинах є залежність від джерел без належного критичного осмислення. Оформлення на високому рівні, але можуть бути незначні технічні недоліки (наприклад, неузгодженість шрифтів у презентації). Допускаються поодинокі граматичні або стилістичні помилки, які не впливають на загальне розуміння тексту.

16-15 балів – робота розкриває основні аспекти теми, але окремі питання подані поверхнево або з нестачею деталей. Аналіз присутній, але в ньому можуть бути повторення або недостатня аргументація. Оформлення загалом якісне, але можуть зустрічатися деякі помилки в структурі тексту або оформленні презентації (наприклад, перевантажені текстом слайди або недостатньо якісні зображення). У тексті є деякі граматичні чи стилістичні помилки.

14-13 балів – робота частково розкриває тему, однак містить загальні фрази та мало конкретики. Аналіз поверхневий або взагалі відсутній, подано лише факти без їх

осмислення. Оформлення виконане на середньому рівні, можуть бути технічні помилки (наприклад, неправильні міжрядкові інтервали, відсутність посилань на джерела). Презентація зроблена без належної структури або містить зайві елементи. У тексті присутні помилки, які можуть ускладнювати його розуміння.

12-11 балів – робота містить загальні відомості, але недостатньо розкриває тему. Викладений матеріал може бути нелогічним або містити повтори. Аналіз або відсутній, або зроблений поверхнево. Оформлення слабе, є помилки у форматуванні тексту, порушення стандартів презентації. Використано мало візуальних матеріалів або вони не відповідають темі. Граматичні та стилістичні помилки зустрічаються часто.

10-9 балів – робота має значні прогалини в змісті, тема висвітлена фрагментарно, багато ключових аспектів не розглянуто. Відсутній або майже відсутній аналіз, подано лише перелік загальних фактів. Оформлення роботи низької якості, можуть бути значні порушення структури тексту (наприклад, відсутність розділів, неправильне форматування). Презентація зроблена формально, без урахування вимог до її змісту та оформлення. Велика кількість граматичних і стилістичних помилок, що суттєво впливає на розуміння матеріалу.

8-7 балів – робота містить дуже мало змістовної інформації, велика частина матеріалу не відповідає темі або є скопійованою з інших джерел без осмислення. Відсутній аналіз, висновки відсутні або не мають логічного зв'язку з основним текстом. Презентація або взагалі відсутня, або зроблена неякісно (наприклад, нечитабельний текст, відсутність ілюстрацій). Оформлення містить значні недоліки, багато граматичних і стилістичних помилок.

6-5 балів – робота містить лише окремі речення або невелику кількість інформації, яка не розкриває суті теми. Структури тексту немає, аналіз повністю відсутній. Презентація або відсутня, або містить лише один-два слайди з мінімумом інформації. Оформлення роботи не відповідає вимогам, текст важко читати через велику кількість помилок.

4-3 бали – робота складається з кількох уривків тексту, які не мають зв'язку між собою. Більшість матеріалу не відповідає темі або є просто списком фактів без пояснень. Презентація відсутня або зроблена в неприпустимому вигляді (наприклад, містить лише заголовок без змісту). Оформлення відсутнє або зроблене з серйозними порушеннями академічних стандартів. Текст містить велику кількість помилок, що унеможливує його розуміння.

2-1 бал – робота містить лише фрагментарні дані, які не пов'язані між собою та не розкривають тему. Відсутні аналіз, висновки, логічна структура. Презентація або не надана, або зроблена так, що не містить змістовної інформації. Велика кількість граматичних та орфографічних помилок, що робить текст незрозумілим.

0 балів – контрольна робота повністю відсутня або її зміст не відповідає заданій темі.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 180 хвилин. **Для допуску до підсумкового семестрового контролю здобувач має набрати впродовж семестру не менше ніж 10 балів.**

Зміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені: теоретичне питання – 15 балів (два питання); питання на знання фактичного матеріалу – 10 балів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Максимально повна відповідь на перше та друге питання передбачає знання теоретичного та фактичного матеріалу, уміння аналізувати та порівнювати історичні явища та буде оцінена у 15 балів. Бажано у відповіді використовувати мовні конструкції, що свідчать про самостійність та обґрунтованість думок здобувача вищої освіти («на мою думку», «порівняно з», «на противагу», «отже»).

Третє питання білета передбачає знання фактичного матеріалу, пов'язаного з діяльністю відомих персоналій або конкретних подій. Повна, самостійна та аналітична відповідь оцінюється у 10 балів.

Рівень знань на екзамені оцінюється:

Щодо питань, які оцінюються у 15 балів максимум:

13–15 балів, якщо здобувач дав правильну та вичерпну відповідь, повністю розкрив питання, глибоко засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано використовує історичні факти, події та дати, демонструє аналітичне мислення, проводить паралелі між історичними періодами, чітко і логічно формулює думки, вільно застосовує знання у практичному контексті.

10–12 балів, якщо відповідь в цілому правильна та змістовна, але містить незначні неточності або окремі прогалини в аргументації. Виклад логічний, проте бракує ширшого аналізу, наведення прикладів або зв'язку з іншими історичними подіями.

7–9 балів, якщо відповідь частково розкриває питання, але є неповною або поверхневою, недостатньо історичних фактів, слабка аргументація або наявні окремі фактичні помилки.

4–6 балів, якщо відповідь має суттєві недоліки, містить значні неточності, недостатньо історичних фактів, немає чіткої структури та аргументованих висновків.

1–3 бали, якщо відповідь є фрагментарною, без системності, має серйозні помилки у фактах, не містить аргументів або є хаотичною.

0 балів, якщо відповідь повністю відсутня або не відповідає суті питання.

Щодо питань, які оцінюються у 10 балів максимум:

9–10 балів, якщо здобувач дав правильну, чітку і повну відповідь, правильно використовує історичні факти, дати, події, демонструє логіку викладення, виявляє вміння аналізувати матеріал і робити висновки.

7–8 балів, якщо відповідь правильна, але має окремі неточності або недостатню деталізацію, є аргументація, але вона не повністю розгорнута.

5–6 балів, якщо відповідь частково правильна, але не розкриває всі аспекти питання, є деякі помилки або недостатньо аргументів.

3–4 бали, якщо відповідь фрагментарна, поверхнева, містить значні неточності або недостатньо історичних фактів.

1–2 бали, якщо відповідь мінімальна, має суттєві помилки або не містить логічного викладення.

0 балів, якщо відповідь відсутня або повністю неправильна.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Сума
	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	

	T1	T3	T5	T 6	T7	T8	T9	T11	20	60	40	100
Денна	5	5	5	5	5	5	5	5				

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
0–49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах). О. О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (науковий редактор). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. 432 с.; Книга 2. 536 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 9-е вид., доп. Київ, 2023. 560 с.
3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX століття. Київ, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy>.
4. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: ПОРТАЛ, 2023. 408 с.
5. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. URL: <https://kpdi.edu.ua/biblioteka/I/Iсторія%20України%20Хрестоматія%20Литвин%20В.М..pdf>
6. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко. Харків, 2020. 586 с.
7. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / О. Б. Бубенок, А. М. Домановський, О. О. Дядечко та ін.; упоряд. О. Є. Черненко. Харків, 2021. 612 с.
7. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с.
8. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боєва, В. Ю. Бузань та ін. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>
9. Український Мультифронтир. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття) / Ред. С. Громенко. Київ, 2024. 480 с.
10. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О.

Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.

Додаткова література

1. Алексієвець Л., Алексієвець М., Дацків І. Україна – Європа: цивілізаційно-історичний дискурс. *Український історичний журнал*. 2020. № 5. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179864/17-Aleksiiievets.pdf?sequence=1>.
2. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 288 с.
3. Багалій Дмитро. Історія Слободської України / передм. та ком. В. Л. Маслійчук ; упоряд. О. О. Савчук. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2019. 400 с.
4. Блануца А. Земельна політика Ягеллонів на українських теренах Великого князівства Литовського (1440–1572 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2017. 423 с.
5. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
6. Ваврух М., Гавалюк Р. Нариси з історії української культури: архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно / М. Ваврух, Р. Гавалюк. Львів : Світ, 2018. 224 с.
7. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. Київ : Кліо, 2015. 800 с.
8. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 1: Історичні нариси / Упоряд. О. П. Реєнт; Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. Київ : Кліо, 2014. 784 с.
9. Від Рейхстагу до Івдовіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович, С. Громенко та ін. Харків : КСД, 2017. 356 с. (Історія без цензури)
10. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти / Л. В. Войтович. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква : Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
11. В'ятрович В., Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович. 3-тє вид. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Viatrovych_Volodymyr/Ukrainska_Povstanska_Armiia_Istoriia_n_ekskorenkh_vyd_2011/.
12. Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Держава і цивілізація в історії України. Київ : Еко-Продакшин, 2009. 879 с.
13. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок / В. Горобець. Харків : КСД, 2017. 480 с.
14. Гриневич В. Політика пам'яті Другої світової війни в Україні: у пошуках ідентичності та консолідації. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/grynevych_polityka.pdf.
15. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава–військо–битви. Київ : Арій, 2015. 479 с.
16. Гуржій О. Україна в суспільно-політичних комбінаціях імперського уряду Росії (30–90-ті рр. XVIII ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. 205 с.
17. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Переклад з англ. Марії Габлевич, за ред. Олега Турія. Львів: Інститут історії Церкви Львівської Богословської академії, 2000. 426 с.
18. Даніель Бовуа Трикутник Правобережжя: царат, шляхта і народ. Київ: Кліо, 2020. 872 с.
19. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид.,

- доповн. / Упоряд.: М. Капраль, І. Сварник, І. Скочиляс, А. Фелонюк. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. 924 с.
20. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги / Відп. ред. В. Брехуненко. Київ: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2016. 608 с.
21. Домановська М. П. П. Гулак-Артемівський і Харківський університет // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2017. Вип. 25. С.
22. Єремєєв П. В. Руйнація культових споруд Харкова в період російської військової агресії: суспільне сприйняття та переосмислення культурної спадщини. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2022. Вип. 62. С. 49–85. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2022-62-02>.
23. Єремєєв П. В. Релігійні образи у наукових роботах Михайла Максимовича. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2022. Вип. 35. С. 51–66. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2022-35-06>.
24. Єремєєв П. В. «Проти ненависного папізму»: образи католицизму у працях Михайла Максимовича. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2023. Вип. 36. С. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-36-02>.
25. Жданович О. Воїни степів. Гуни на теренах України. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zhdanovych_Olesia/Voiny_stepiv_Huny_na_terytorii_Ukrainy/.
26. Жданович О. Зі Скандинавії у Причорномор'я. Військове мистецтво готів на теренах України: науково-популярне видання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zhdanovych_Olesia/Zi_Skandynavii_u_Prychornomoria_Viiskove_mystetstvo_hotiv_na_terenakh_Ukrainy/.
27. Журавльов Денис. Іван Мазепа: людина, політик, легенда. Харків : Фоліо, 2020. 348 с.
28. Залізняк Л. Стародавня історія України / Ред. В. Олексієнко. Київ : Темпора, 2012. 542 с.
29. Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. «Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. Київ : Інтерсервіс, 2018. 480 с.
30. Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932–1933 років у політиці, пам'яті та історії (1980-ті – 2000-ті). Харків : Фоліо, 2020. 298 с.
31. Князі і гетьмани усієї Русі. «Через шаблю маєм право». Злети і падіння козацької держави 1648–1783 / В. Горобець та ін. Харків: КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
32. Козлова Д. Про Другу світову війну та Голокост: пам'ятання і забуття. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/kozlova-memory-and-oblivion>.
33. Колесников К. На краю Ойкумени. Еллінські військові традиції на українських землях Причорномор'я. Київ, 2021. 312 с.
34. Куліков В. О. Підприємства й суспільство в заводських і шахтарських поселеннях Донбасу та Придніпров'я в 1870–1917 рр. URL: https://books.google.com.ua/books?id=fnqWDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
35. Лазарович М. В. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2020 роки) / Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ : ПП АВІАЗ, 2020. 452 с.
36. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський, Н. Діанова, А. Домановський та ін. Упоряд. К. Галушко. Харків : КСД, 2016. 356 с. (Історія без цензури).
37. Літопис Руський за Іпатським списком / Перекл. Л. Махновець. URL:

<http://litopys.org.ua/litop/lit.htm>.

38. Ложкіна Аліса. «Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – поч. ХХІ ст.», переклад із російської: Сашко Ушкалов, дизайн-концепт: Альона Соломадіна. Київ : ArtHuss, 2019. 554 с.
39. Любавський Р. Повсякденне життя робітників Харкова в 1920-ті – на початку 1930-х років / Науковий редактор Л. Ю. Посохова / Передм. О. А. Коляструк; вступне слово Л. Ю. Посохової. Харків : Раритети України, 2016. 226 с.
40. Маєвський О., Межиєвська В., Цеунов І. Навігатор з історії України. Світові війни / Наук. керівник проєкту Я. Грицак. Київ : Портал, 2022. 305 с.
41. Межиєвська В., Артимишин П., Качур Г. Навігатор з історії України. Сучасність / Наук. керівник проєкту Я. Грицак. Київ : Портал, 2023. 224 с.
42. Межиєвська В., Житня-Кебас Д., Цеунов І. та ін. Навігатор з історії України. Повоєнний СРСР / Наук. керівник проєкту Я. Грицак. Київ : Портал, 2023. 204 с.
43. Мицик Ю., Плохій С. Як козаки Україну боронили / Ю. Мицик. Київ : Кліо, 2018. 368 с.
44. Монолатій І.В. Українські легіонери. Формування та бойовий шлях українських січових стрільців 1914–1918 рр. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/15718>.
45. На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років / М. Ковальчук, А. Папакін та ін. Харків : КСД, 2016. 353 с. (Історія без цензури).
46. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони Україн / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
47. Пагіря Г. Карпатська Січ: військове формування Карпатської України: науково-популярне видання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Pahiria_Oleksandr/Karpatska_Sich_viiskove_formuvannia_Karpatskoi_Ukrainy/.
48. Папакін А., Шаменков С. Діти Таргітая. Військо та війни скіфів VII–III ст. до Р. Х. Київ, 2021. 144 с.
49. Паталах О. Від Січі до Чорномор'ї. Запорозьке та чорноморське козацтво в російсько-турецьких війнах XVIII ст. Київ, 2020. 324 с.
50. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У 2 кн. Київ, 2022.
51. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ : Laurus, 2015. 400 с.
52. Плохій С. М. Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи. Харків : Фоліо, 2019. 395 с.
53. Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу / пер. Ярослав Лебеденко, Анатолій Саган. Харків : КСД, 2019. 512 с.
54. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
55. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. / 2-ге вид., допов. Київ : АртЕк, 2017. 730 с.
56. Портнова Т. Українські міста Російської імперії середини XIX – початку XX століть в світлі модернізаційної теорії. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/242-tetiana-portnova-ukrainski-mista-rosiiskoi-imperii-seredyny-khikh-pochatku-khkh-stolit-v-svitli-modernizatsiinoi-teorii>.
57. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційне перехрестя сучасного суспільства. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 688 с.
58. Революція Гідності: методичні матеріали. Київ, 2015. 46 с. URL: https://don.kyivcity.gov.ua/files/2015/11/13/2015_metodichka_reviluciya_gidnosti_4.pdf.
59. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД / Упор.: В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін та ін. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 604 с.

60. Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська / В. М. Горобець та ін. Харків : КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури)
61. Салата О. Світоглядні та методологічні позиції формаційного і цивілізаційного підходів до історії // Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії : монографія; за наук. ред. О. О. Салати. Київ, 2017. С. 9–20.
62. Сердюк І. Маленький дорослий: Дитина й дитинство в Гетьманщині XVIII ст. / І. Сердюк. Київ : К.І.С., 2018. 456 с.
63. Ситий І. Козацька Україна: печатки, герби, знаки та емблеми кінця XVI–XVIII століть / І. Ситий. Київ : Темпора, 2017. 972 с.
64. Склокін В. Російська імперія і Слобідська Україна у другій половині XVIII ст.: просвічений абсолютизм, імперська інтеграція, локальне суспільство. Львів : Видавництво УКУ, 2019. 268 с.
65. Скоропадський П. Спомини: кінець 1917 – грудень 1918 року. Київ : Темпора, 2019. 756 с.
66. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: полководець, дипломат, державотворець. Київ : Парламентське видавництво, 2020. 752 с.
67. Снайдер Т. Криваві землі. Європа між Гітлером і Сталіним. Київ : Лаурис, 2018. 492 с.
68. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999 рр. Київ : Дух і Літера, 2016. 464 с.
69. Сокирко О. На варті булави. Надвірні війська українських гетьманів середини XVII – другої половини XVIII ст. Київ, 2018. 184 с.
70. Таїрова-Яковлева Т. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність. Київ : Кліо, 2015. 424 с.
71. Таїрова-Яковлева Тетяна. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради» / Перекладач Ю. Мицик. Київ : Кліо, 2019. 404 с.
72. Тинченко Я. В. Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української держави, травень-грудень 1918 року. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tynchenko_Yaroslav/Viiska_Yasnovelmozhnoho_Pana_Hetmana_Armiia_Ukrainskoi_Derzhavy_traven-hruden_1918_r/.
73. Тинченко Я. В. Військово-морські сили України. 1917–1921: науково-популярне видання. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tynchenko_Yaroslav/Viiskovo-morski_syly_Ukrainy_1917-1921/.
74. Тинченко Я. В. Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tynchenko_Yaroslav/Heroi_ukrainskoho_neba_1917-1920/
75. Тинченко Я. В. Новітні Запорожці. Війська Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918: науково-популярне видання. Київ, 2010. 112 с.
76. Тинченко Я. В. Символи нескореної держави. Нагороди уряду Української Народної Республіки URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tynchenko_Yaroslav/Symvoly_neskorenoi_derzhavy_Nahorody_u_riadu_Ukrainskoi_Narodnoi_Respubliky/.
77. Тинченко Я. В. Українська армія у 1920 році. Військовий союз з Польщею, війна з Радянською Росією та інтернування. Київ, 2020. 296 с.
78. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / Михайло Відейко та ін.; упоряд. Кирило Галушко. Харків : КСД, 2016. 351 с. (Історія без цензури).
79. Томпсон Е. Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм. Київ, 2023. 384 с.
80. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с. (Історія без цензури).
81. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с.

82. Україна в контексті історичного розвитку Європи: підручник для студентів всіх спеціальностей / С. Ю. Боева, В. Ю. Бузань та ін. Київ : Арт Економі, 2021. 304 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/41918>
83. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи «комуністичного раю» / Г. Єфіменко, Я. Примаченко та ін. Харків : КСД, 2017. – 353 с. (Історія без цензури).
84. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Київ : Інститут історії України, 2018. Кн. 1. 610 с.; Кн. 2. 580 с.
85. Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / НАН України, Ін-т історії України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського; упоряд.: І. Крип'якевич, І. Бутич. Київ : Альтернативи, 1998. 381 с.
86. Хома І. Я. Січові Стрільці. Створення, військово-політична діяльність та збройна боротьба Січових Стрільців у 1917–1919 рр. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Khoma_Ivan/Sichovi_Striltsi_Stvorennia_viiskovo-politychna_diialnist_ta_zbroina_borotba_Sichovykh_Striltziv_u_1917-1919rr/.
87. Черкас Б. Степовий щит Литви. Українське військо Гедиміновичів. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Cherkas_Borys/Stepovyi_schyt_Lytyvy_Ukrainske_viisko_Hedymi_novyichiv_XIV_XVI_st/.
88. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII століть. У двох книгах. Книга 2. Київ : Грамота, 2020. 1120 с.
89. Applebaum, Anne. Red Famine: Stalin's War on Ukraine. New York, Doubleday (Penguin Random House LLC), 2017 461 p.
90. Kolesnyk I. Global History. Conceptual History / Preface V. A. Smoliy, A. I. Kudryachenko. Kyjiv: In-t of History of Ukraine NAS of Ukraine, 2022. 344 p.
91. Lonardo L. Russia's 2022 War Against Ukraine and the Foreign Policy Reaction of the EU. London : Palgrave Macmillan Cham, 2023. XII, 87 p.
92. Plokhy, Serhii. Forgotten Bastards of the Eastern Front. Oxford : Oxford University Press, 2019. 369 p.
93. Social Change and National Consciousness in Twentieth-Century Ukraine. By Bohdan Krawchenko. New York : St. Martin's, 1985. xix, 333 pp.
94. The Future of the Past: New Perspectives on Ukrainian History. Editor: Plokhy, Serhii. Harvard Ukrainian Research Institute. 2017. 516 p. (Harvard Papers in Ukrainian Studies).
95. The Ukrainian Revolution, 1917–1920: A Study in Nationalism. Front Cover. John Stephen Reshetar. Princeton University Press, 1962. 363 p.
96. Ukraine and Europe: Cultural Encounters and Negotiations. Editors: Plokhy, Serhii; Brogi Bercoff, Giovanna, Pavlyshyn, Marko. University of Toronto Press. 2017. 480 p.
97. Ukraine During World War II: History and Its Aftermath. Editor: Yury Boshyk. Canadian Institute of Ukrainian Studies. 1986. 291 p.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка. URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>.
2. Іван Патриляк. Лекції. URL: <https://www.youtube.com/@UKRAINEHISTORY>.
3. Ізборник. Історія України IX–XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. URL: <http://litopys.org.ua>
4. Інститут історії України НАН України (Київ). URL: <http://www.institute@history.org.ua>.
5. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
6. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України (Київ) URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua>.
7. Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України (Київ). URL: <http://www.gilan.uanet.net/nasu/hiuass.html>.

8. Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України (Київ). URL: <http://www.filosof.com.ua>.
9. Локальна історія. URL: <https://www.youtube.com/@localhistoryUA>.
10. Наталія Яковенко. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F+%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.
11. Національна бібліотека України імені В. Вернадського (Київ). URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
12. Олексій Сокирко. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9+%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%BA%D0%BE.
13. Сергій Плохій. Лекції. URL: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9+%D0%9F%D0%BB%D0%BE%D1%85%D1%96%D0%B9.
14. Тімоті Снайдер. Становлення сучасної України. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLe6NcH-LB5H2zezH0m0ii9LGd4gaEA38A>.

11. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непереборної сили

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/розпоряджень ректора/проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

У разі запровадження суворих обмежень із заборonoю відвідувати ЗВО здобувачам вищої освіти денної форми навчання надано можливість скласти екзамен дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Історія України: цивілізаційний вимір».

Посилання на курс у системі Moodle: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=9726>